

Abdullayev Feruzbek Maqsud o'g'li
Abu Rayhon Beruniy nomidagi
Urganch davlat universiteti
mustaqil izlanuchisi
abdullayevferuzbek34@gmail.com

UNIVERSITET TALABALARIDA TA'LIM MOTIVATSIYASI VA O'ZINI O'ZI BOSHQARISHNI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada universitet talabalarida ta'lim motivatsiyasini shakllantirish va o'zini o'zi boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirishning psixologik mexanizmlari chuqur tahlil qilingan. Tadqiqot zamonaviy oliy ta'lim tizimida talabalarning o'quv faoliyatiga ichki va tashqi motivatsion omillarning ta'siri, o'z-o'zini tartibga solish strategiyalari, metakognitiv jarayonlar va shaxsiy mas'uliyat tuyg'usining shakllanishi masalalariga bag'ishlangan. Maqolada kognitiv-affektiv yondashuv asosida talabalarning maqsad qo'yish, vaqtni boshqarish, diqqatni jamlash va akademik qiyinchiliklarni engish mexanizmlari o'rganilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ta'lim motivatsiyasi va o'zini o'zi boshqarish o'zaro bog'liq jarayonlar bo'lib, ularning muvaffaqiyatli rivojlanishi talabaning shaxsiy xususiyatlari, ta'lim muhiti va pedagogik ta'sirning kompleks o'zaro ta'siriga bog'liq.

Kalit so'zlar: ta'lim motivatsiyasi, o'zini o'zi boshqarish, universitet talabalari, metakognitsiya, o'z-o'zini tartibga solish, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ УЧЕБНОЙ МОТИВАЦИИ И САМОКОНТРОЛЯ У СТУДЕНТОВ ВУЗОВ

Аннотация. В данной статье проведен углубленный анализ психологических механизмов формирования учебной мотивации и развития навыков самоконтроля у студентов вузов. Исследование посвящено вопросам влияния внутренних и внешних мотивационных факторов на учебную деятельность учащихся в современной системе высшего образования, стратегиям саморегуляции, метакогнитивным процессам и формированию чувства личной ответственности. В статье исследуются механизмы, с помощью которых учащиеся ставят цели, управляют временем, концентрируются и преодолевают академические трудности на основе когнитивно-аффективного подхода. Результаты исследования показали, что учебная мотивация и самоконтроль являются взаимосвязанными процессами, успешное развитие которых зависит от комплексного взаимодействия личностных особенностей ученика, образовательной среды и педагогического воздействия.

Ключевые слова: учебная мотивация, самоконтроль, студенты вузов, метапознание, саморегуляция, внутренняя мотивация, внешняя мотивация.

PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF FORMING EDUCATIONAL MOTIVATION AND SELF-MANAGEMENT IN UNIVERSITY STUDENTS

Annotation. This article provides an in-depth analysis of the psychological mechanisms for the formation of educational motivation and the development of self-management skills in university students. The study is devoted to the issues of the influence of internal and external motivational factors on the educational activities of students in the modern higher education system, self-regulation strategies, metacognitive processes and the formation of a sense of personal responsibility. Based on a cognitive-affective approach, the article explores the mechanisms by which students can set goals, manage time, concentrate, and overcome academic challenges. The results of the study showed that educational motivation and self-management are

interconnected processes, the successful development of which depends on the complex interaction of the student's personal characteristics, educational environment and pedagogical influence.

Keywords: *educational motivation, self-management, university students, metacognition, self-regulation, internal motivation, external motivation.*

Ta'lim motivatsiyasi talabani o'quv faoliyatiga bo'lgan ichki intilishi, bilim olishga nisbatan ijobiy munosabati va akademik maqsadlarga erishish istagini o'z ichiga oladi. O'zini o'zi boshqarish esa shaxsning o'z xulq-atvori, emotsional holati, kognitiv jarayonlari va o'quv faoliyatini ongli ravishda nazorat qilish, rejalashtirish va tartibga solish qobiliyatidir. Bu ikki psixologik fenomen o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, talabani akademik muvaffaqiyati va professional rivojlanishining asosini tashkil etadi.

Zamonaviy universitet ta'limi talabalardan yuqori darajadagi mustaqillik, mas'uliyat va o'z ta'lim jarayonini boshqarish ko'nikmalarini talab qiladi. Shu bilan birga, ko'plab talabalar o'quv yuklamasini muvaffaqiyatli boshqarish, vaqtni samarali taqsimlash, diqqatni jamlash va maqsadlarga izchil erishishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Bu muammolar ko'pincha ta'lim motivatsiyasining etarli darajada shakllanmaganligi va o'zini o'zi boshqarish ko'nikmalarining etishmasligidan kelib chiqadi.

Shu munosabat bilan, universitet talabalarida ta'lim motivatsiyasi va o'zini o'zi boshqarishning psixologik mexanizmlarini o'rganish, ularning shakllanish bosqichlari va rivojlanish omillarini aniqlash dolzarb ilmiy-amaliy masala hisoblanadi. Ushbu tadqiqot natijalaridan talabalarning akademik samaradorligini oshirish, ta'lim jarayonini optimallashtirish va psixologik qo'llab-quvvatlash dasturlarini ishlab chiqishda foydalanish mumkin.

Ta'lim motivatsiyasi muammosi zamonaviy pedagogik psixologiyani eng ko'p o'rganiladigan sohalaridan biri hisoblanadi. E.L. Deci va R.M. Ryan tomonidan ishlab chiqilgan o'z-o'zini aniqlash nazariyasi (Self-Determination Theory) ta'lim motivatsiyasining ichki va tashqi turlarini farqlaydi hamda avtonomiya, kompetentlik va ijtimoiy aloqadorlik ehtiyojlarining motivatsiya shakllanishidagi rolini ta'kidlaydi [2]. Ushbu nazariya bo'yicha, ichki motivatsiya – bu faoliyatning o'zi uchun amalga oshiriladigan harakatlar bo'lib, u eng barqaror va samarali ta'lim natijalariga olib keladi.

Bandura tomonidan yaratilgan ijtimoiy-kognitiv nazariya o'z-o'ziga ishonch (self-efficacy) kontseptini ta'lim motivatsiyasining markaziga qo'yadi [1]. Tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, talabani o'z qobiliyatlariga bo'lgan ishonchi akademik vazifalarni tanlash, qiyinchiliklarga bardosh berish va muvaffaqiyatga erishish ehtimolini belgilaydi. Yuqori o'z-o'ziga ishonch darajasi ichki motivatsiyani mustahkamlaydi va murakkab vazifalarni hal qilishga undaydi.

Zimmerman va Schunk o'zini o'zi tartibga solish (self-regulation) jarayonini uch bosqichga ajratadi: oldindan rejalashtirish (forethought), bajarish nazorati (performance control) va o'z-o'zini baholash (self-reflection) [12]. Bu bosqichlar tsiklik xarakterga ega bo'lib, har bir bosqich keyingisiga ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'z-o'zini samarali tartibga solish ko'nikmalari akademik yutuqlar bilan ijobiy korrelyatsiya qiladi [4, 8].

Pintrich va De Groot metakognitiv strategiyalarning ta'lim motivatsiyasi bilan o'zaro bog'liqligini ta'kidlaydilar [9]. Metakognitsiya – bu o'z fikrlash jarayonlari haqidagi bilim va ularni nazorat qilish qobiliyatidir. Metakognitiv ko'nikmalarga ega talabalar o'quv jarayonini samaraliroq rejalashtiradi, o'z ish faoliyatini monitoring qiladi va zarur o'zgarishlarni kiritadi.

Maqsad orientatsiyasi nazariyasi (Goal Orientation Theory) talabalarning turli xil maqsad turlariga yo'nalganligini ajratadi [6]. Mastery maqsadlari (o'rganish va kompetentlikni oshirish) performans maqsadlariga (boshqalarga nisbatan o'z ustunligini ko'rsatish) nisbatan chuqurroq o'rganish va uzoq muddatli xotirani ta'minlaydi. Tadqiqotlar ko'rsatishicha, mastery orientatsiyasiga ega talabalar qiyinchiliklarni qiziqish bilan kutib olishadi va xatolardan saboq olishga tayyor bo'lishadi [3, 10].

Vaqtni boshqarish ko'nikmalari o'zini o'zi boshqarishning muhim komponenti hisoblanadi. Macan va boshqalar vaqtni samarali taqsimlash, ustuvor vazifalarni aniqlash va

prokrastinatsiyani kamaytirish talabalarning akademik stressini kamaytirishini va muvaffaqiyatini oshirishini aniqlashgan [11]. Prokrastinatsiya muammosi zamonaviy talabalar orasida keng tarqalgan bo'lib, u motivatsiya etishmasligi va o'zini o'zi tartibga solish qobiliyatining sustligi bilan bog'liq.

Emotsional intellekt va emotsional o'zini o'zi tartibga solish ta'lim motivatsiyasining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Salovey va Mayer emotsional intellektning yuqori darajasi stressga qarshilik ko'rsatish, maqsadlarga intilish va akademik vazifalarni bajarishda emotsional to'siqlarni engishga yordam berishini ko'rsatdi [5]. Emotsional jihatdan barqaror talabalar o'quv jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni muvaffaqiyatliroq hal qiladi.

Hozirgi zamon tadqiqotlarida ta'lim muhitining motivatsiya va o'zini o'zi boshqarishga ta'siri alohida o'rganilmoqda. Avtonomiyani qo'llab-quvvatlovchi ta'lim muhiti, pedagoglarning konstruktiv fikr-mulohazalari va hamkorlikka asoslangan o'qitish talabalarning ichki motivatsiyasini oshiradi [7]. Aksincha, haddan tashqari nazorat va tashqi bosim ichki motivatsiyani susaytirishi mumkin.

Shuni ta'kidlash kerakki, mavjud tadqiqotlar asosan G'arbiy ta'lim tizimida amalga oshirilgan bo'lib, Markaziy Osiyo mintaqasi, jumladan O'zbekiston universiteti talabalarining milliy-madaniy xususiyatlari hisobga olingan tadqiqotlar etarli emas. Bu esa mazkur tadqiqotning dolzarbligini yanada oshiradi va mintaqaviy kontekstda ta'lim motivatsiyasi va o'zini o'zi boshqarish mexanizmlarini o'rganish zarurligini ko'rsatadi.

Tadqiqot 2025 o'quv yilida Urganchning turli universitetlarida tahsil olayotgan 420 nafar talaba ishtirokida amalga oshirildi. Ishtirokchilar 18 yoshdan 24 yoshgacha bo'lgan, bakalvriat bosqichining turli kurslarida o'qiyotgan talabalardan iborat edi. Tanlanma tasodifiy usulda shakllantirilgan bo'lib, turli mutaxassisliklar (gumanitar, tabiiy-ilmiy, texnik) va jins jihatidan muvozanatli taqsimlashga e'tibor berildi.

Tadqiqotning metodologik asosi sifatida kognitiv-affektiv yondashuv va o'z-o'zini tartibga solish nazariyalari tanlab olindi. Tadqiqot dizayni ko'ndalang kesimli (cross-sectional) bo'lib, miqdoriy va sifat usullarining kombinatsiyasi qo'llanildi.

Tadqiqot quyidagi psixologik diagnostika vositalaridan foydalanildi:

1. Akademik motivatsiya shkala (AMS-C 28) – talabalarning ta'lim motivatsiyasining turli ko'rinishlarini (ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, amotivatsiya) baholash uchun ishlatildi. Shkala 28 ta savoldan iborat bo'lib, Likert tipidagi 7 ballli shkalada baholanadi.

2. O'zini o'zi tartibga solish so'rovnomasi (Self-Regulation Questionnaire) – talabalarning o'z xulq-atvorini rejalashtirish, monitoring qilish va baholash qobiliyatlarini aniqlash uchun mo'ljallangan. So'rovnoma 63 ta punktdan iborat.

3. Metakognitiv xabardorlik inventari (Metacognitive Awareness Inventory - MAI) – talabalarning metakognitiv bilim va metakognitiv tartibga solish ko'nikmalarini o'lchaydi. 52 ta punktdan iborat.

4. Vaqtni boshqarish xulq-atvori shkala (Time Management Behavior Scale) – vaqtni rejalashtirish, ustuvorliklarni aniqlash va vaqtdan samarali foydalanish ko'nikmalarini baholaydi.

5. O'z-o'ziga ishonch shkala (General Self-Efficacy Scale) – talabalarning o'z qobiliyatlariga bo'lgan ishonch darajasini aniqlash uchun qo'llanildi.

6. Maqsad orientatsiyasi so'rovnomasi – talabalarning ta'limdagi maqsad turlarini (mastery vs. performance) aniqlash uchun ishlatildi.

Barcha o'lchov vositalari o'zbek tiliga moslashtirilgan va pilot tadqiqot orqali validligi tekshirilgan. Cronbach alfa koeffitsienti barcha shkalalar uchun 0.78 dan 0.91 gacha bo'lgan oraliqda bo'lib, ichki izchillikning qoniqarli darajasini ko'rsatdi.

Ma'lumotlarni yig'ish jarayoni onlayn platforma orqali amalga oshirildi. Ishtirokchilardan xabardor rozilik olindi va ma'lumotlarning konfidensiallik tamoyillariga rioya qilindi. So'rovnomalarni to'ldirish o'rtacha 35-40 daqiqa vaqt oldi.

Statistik tahlil SPSS 26.0 dasturi yordamida amalga oshirildi. Ma'lumotlar tahlilida deskriptiv statistika (o'rtacha qiymat, standart og'ish), korrelyatsion tahlil (Pirson korrelyatsiya koeffitsienti), regressiya tahlili va dispersion tahlil (ANOVA) qo'llanildi. Strukturaviy

302 munosabatlarni aniqlash uchun path-analiz usulidan foydalanildi. O'zgaruvchilar orasidagi o'zaro ta'sirni modellashtirish maqsadida strukturaviy tenglamalar modellashtirish (SEM) usuli qo'llanildi.

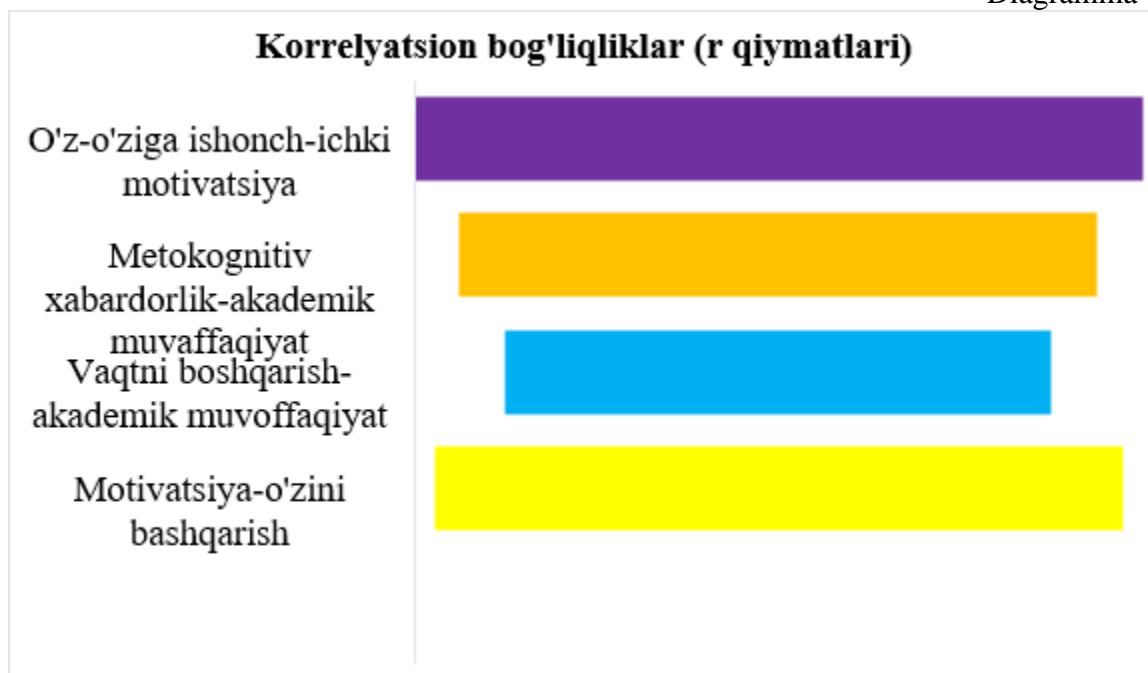
Sifat ma'lumotlarini to'plash uchun 30 nafar talaba bilan yarim strukturalangan chuqur intervyu o'tkazildi. Intervyu natijalari tematik tahlil usuli orqali qayta ishlandi va kategoriyalarga ajratildi. Bu sifat ma'lumotlari miqdoriy natijalarni to'ldirish va chuqurlashtirish imkonini berdi.

Tadqiqot natijalari universitet talabalarida ta'lim motivatsiyasi va o'zini o'zi boshqarish o'rtasida kuchli ijobiy korrelyatsiya mavjudligini ko'rsatdi ($r=0.68, p<0.01$). Bu natija ushbu ikki psixologik konstruktning o'zaro bog'liqligini tasdiqlaydi va adabiyotlardagi ma'lumotlar bilan mos keladi.

Ta'lim motivatsiyasining xususiyatlari. Deskriptiv statistika natijalari shuni mizega. Tashqi motivatsiya bo'yicha taqsimot quyidagicha: 35% yuqori, 48% o'rta va 17% past daraja. Amotivatsiya darajasi ko'pchilik talabalar (78%) da past bo'lgan, ammo 12% talabada o'rta va 10% da yuqori amotivatsiya belgilari aniqlandi.

Ichki motivatsiya eng yuqori ko'rsatkichlari "bilish va tushunishga intilish" ($M=5.8, SD=1.2$) va "yangi narsalarni kashf qilishdan zavqlanish" ($M=5.6, SD=1.3$) komponentlarida kuzatildi. Tashqi motivatsiya ko'rsatkichlari orasida "yaxshi baho olish" ($M=6.1, SD=1.1$) va "otonalarni xursand qilish" ($M=5.4, SD=1.4$) eng yuqori o'rinlarda turdi. Bu natija O'zbekiston madaniy kontekstida oilaviy qadriyatlarining muhimligini aks ettiradi.

Diagramma 1

Kurs bo'yicha taqqoslash natijalarida qiziqarli tendentsiya aniqlandi. Birinchi kurs talabalarida tashqi motivatsiya ustunlik qilgan bo'lsa ($M=5.7$), uchinchi va to'rtinchi kurs talabalarida ichki motivatsiya sezilarli darajada oshgan ($M=5.9$ va 6.1). Bu o'zgarish talabalarining akademik etukligi, professional identifikatsiyasining shakllanishi va ta'lim maqsadlarining aniqlanishi bilan bog'liq.

O'zini o'zi boshqarish ko'nikmalari. O'zini o'zi tartibga solish so'rovnomasi natijalari talabalarining 38% yuqori, 44% o'rta va 18% past darajadagi o'zini o'zi boshqarish qobiliyatiga ega ekanligini ko'rsatdi. Komponentlar bo'yicha tahlil quyidagilarni aniqladi:

- maqsad qo'yish ko'nikmalari: 46% talaba o'z ta'lim maqsadlarini aniq va amalga oshirilishi mumkin bo'lgan tarzda belgilay oladi. Intervyu natijalari shuni ko'rsatdiki, muvaffaqiyatli talabalar uzoq muddatli maqsadlarni qisqa muddatli vazifalar bilan bog'lay oladi va ularni tartibli ravishda amalga oshiradi.

- vaqtni boshqarish: 41% talaba vaqtni samarali rejalashtirish va ustuvorliklarni aniqlash qobiliyatiga ega. Vaqtni yomon boshqaradigan talabalar (23%) ko'pincha

prokrastinatsiya muammosiga duch kelishadi. Korrelyatsion tahlil vaqtni samarali boshqarish va akademik muvaffaqiyat o'rtasida ijobiy bog'liqlik borligini ko'rsatdi ($r=0.54$, $p<0.01$).

- diqqatni nazorat qilish: 35% talaba o'quv jarayonida diqqatini uzoq vaqt davomida saqlash qobiliyatiga ega. Raqamli texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi bu ko'nikmaning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatayotgani aniqlandi.

- o'z-o'zini monitoring qilish: 39% talaba o'z o'quv faoliyatini muntazam ravishda kuzatib boradi va tahlil qiladi. Monitoring ko'nikmalari yuqori bo'lgan talabalar o'z xatolarini tezroq aniqlaydi va tuzatadi.

- metakognitiv jarayonlar. Metakognitiv xabardorlik inventari natijalari talabalarning 37% ida metakognitiv bilim va ko'nikmalarning yuqori darajasi mavjudligini ko'rsatdi. Metakognitiv strategiyalardan samarali foydalana oladigan talabalar murakkab akademik vazifalarni yaxshiroq hal qiladi ($r=0.63$, $p<0.01$). Intervyu ma'lumotlari shuni aniqladi ki, yuqori metakognitiv xabardorlikga ega talabalar o'z o'rganish uslubini turli vazifalar uchun moslashtiradi va o'z fikrlash jarayonlarini tanqidiy baholaydi.

Diagramma 2

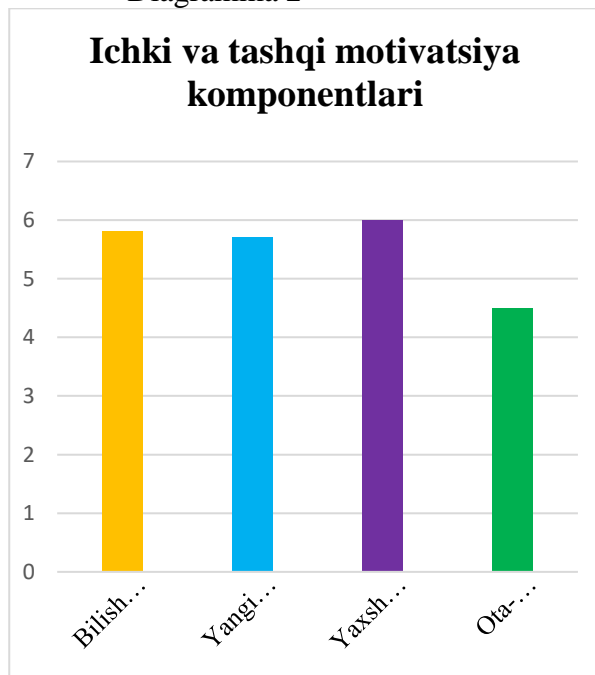
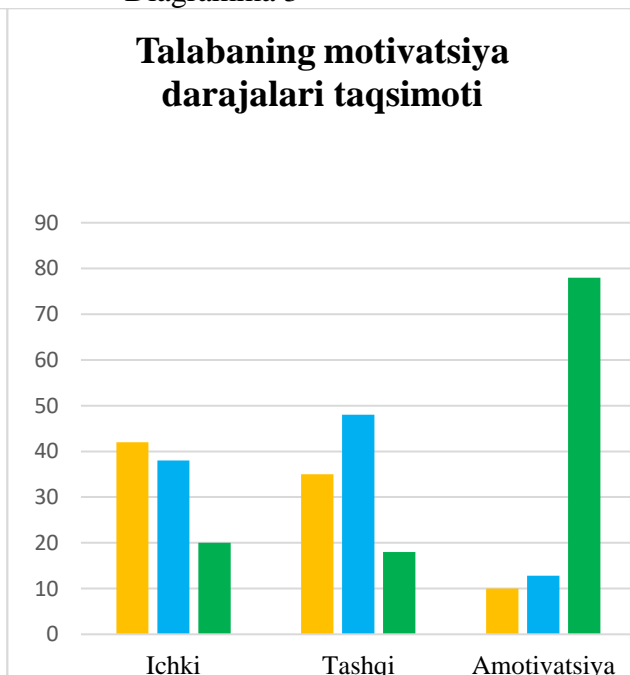
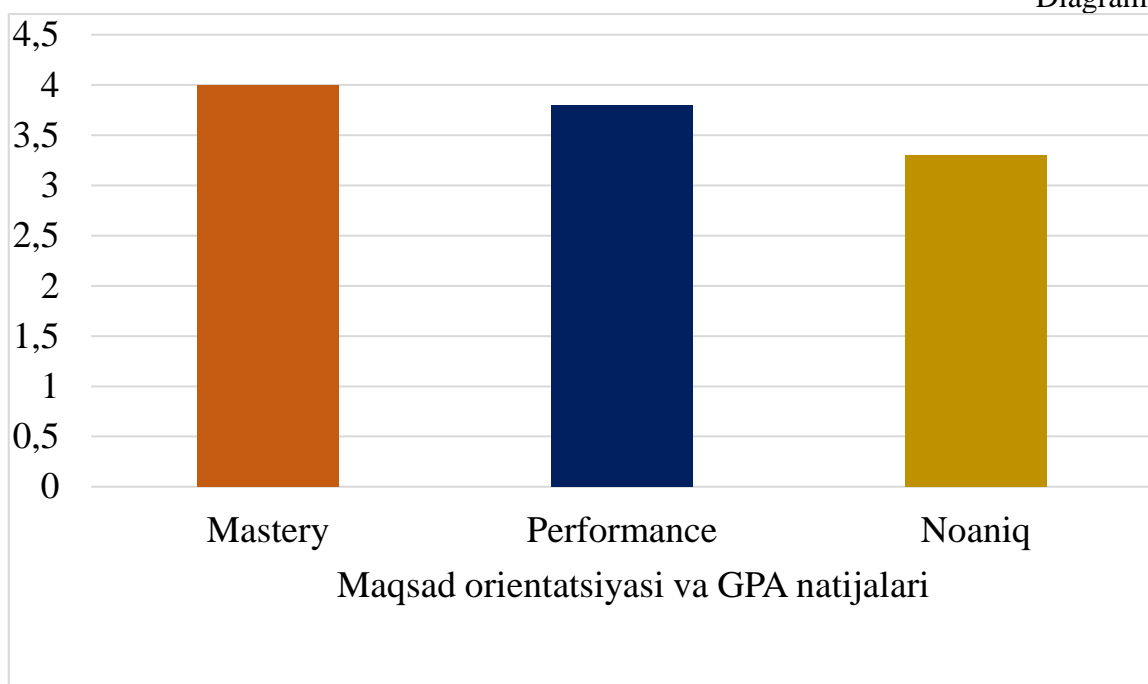

Diagramma 3

- o'z-o'ziga ishonch va motivatsiya. O'z-o'ziga ishonch shkala natijalari ushbu o'zgaruvchi va ichki motivatsiya o'rtasida kuchli ijobiy korrelyatsiya mavjudligini ko'rsatdi ($r=0.72$, $p<0.01$). Yuqori o'z-o'ziga ishonch darajasiga ega talabalar murakkab vazifalarni bajarishga ko'proq moyil va qiyinchiliklarni engishda chidamli ekanligini aniqlandi [1]. Regressiya tahlizi o'z-o'ziga ishonchning ta'lim motivatsiyasidagi dispersiyaning 51% ini tushuntirganini ko'rsatdi ($R^2=0.51$, $F=186.4$, $p<0.001$).

- maqsad orientatsiyasi va o'quv natijasi. Tadqiqot maqsad orientatsiyasi turlarining o'quv natijalariga turlicha ta'sir qilishini aniqladi. Mastery maqsad orientatsiyasiga ega talabalar (48%) chuqur o'rganish strategiyalaridan foydalanadi va uzoq muddatli xotiralashga erishadi. Performance maqsad orientatsiyasiga ega talabalar (31%) qisqa muddatli natijalar (yaxshi baholar) olishga yo'naltirilgan, ammo bilimlarning chuqurligi past. Maqsadi noaniq talabalar (21%) eng past akademik ko'rsatkichlarga ega.

Dispersion tahliz (ANOVA) turli maqsad orientatsiyasiga ega talabalar o'rtasida akademik muvaffaqiyat bo'yicha statistik jihatdan ahamiyatli farq borligini ko'rsatdi ($F(2, 417)=23.6, p<0.001$). Post-hoc taqqoslash mastery guruhining o'rtacha GPA si (4.2 ± 0.6) performance (3.7 ± 0.7) va noaniq maqsad (3.2 ± 0.8) guruhlariga nisbatan sezilarli yuqori ekanligini aniqladi.

- strukturaviy munosabatlar modeli. Path-analiz natijalari ta'lim motivatsiyasi va o'zini o'zi boshqarish o'rtasida murakkab o'zaro ta'sir mavjudligini ko'rsatdi. O'z-o'ziga ishonch ichki motivatsiya ($\beta=0.58, p<0.001$) va o'zini o'zi tartibga solish ($\beta=0.46, p<0.001$) ga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Metakognitiv xabardorlik o'zini o'zi boshqarish ($\beta=0.52, p<0.001$) va akademik muvaffaqiyat ($\beta=0.34, p<0.01$) ga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Ichki motivatsiya vositachi o'zgaruvchi sifatida o'z-o'ziga ishonch va akademik muvaffaqiyat o'rtasidagi munosabatni qisman mediatsiya qiladi (bilvosita ta'sir: $\beta=0.31, p<0.01$). Bu natija ichki motivatsiyaning talaba muvaffaqiyatidagi markaziy rolini tasdiqlaydi.

- jins va madaniy omillar. Tadqiqot natijalariga ko'ra, qiz talabalar ($M=5.9$) o'g'il talabalar ($M=5.4$) ga nisbatan yuqoriroq ichki motivatsiya ko'rsatkichlariga ega ($t=3.2, p<0.01$). Biroq o'zini o'zi boshqarish bo'yicha jins farqlari statistik jihatdan ahamiyatli emas ($t=1.4, p>0.05$). Bu natija O'zbekiston madaniy kontekstida qizlar ta'limiga berilayotgan e'tibor va ularning mas'uliyat tuyg'usining yuqoriligi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Intervyu natijalari shuni ko'rsatdiki, oilaviy qo'llab-quvvatlash va madaniy qadriyatlar talabalarning motivatsiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Oilalari tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan talabalar (67%) yuqori motivatsiya va o'zini o'zi boshqarish ko'rsatkichlariga ega. Biroq ba'zi hollarda oilaviy bosim tashqi motivatsiyani oshirgan bo'lsa-da, ichki motivatsiyani susaytirishi aniqlandi.

- ta'lim muhiti ta'siri. Talabalar avtonomiyani qo'llab-quvvatlovchi o'qituvchilar bilan ishlashda yuqori ichki motivatsiya namoyon qildilar ($r=0.48, p<0.01$). Konstruktiv fikr-mulohaza va jamoaviy ishlash imkoniyati beradigan ta'lim muhiti o'zini o'zi boshqarish ko'nikmalarining rivojlanishiga yordam beradi. Aksincha, haddan tashqari nazorat va raqobat muhiti ba'zi talabalar uchun stress manbai bo'lib, amotivatsiyaga olib kelishi mumkin.

- muammoli holatlar va to'siqlar. Tadqiqot jarayonida talabalarning o'zini o'zi boshqarish va motivatsiya rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi qator omillar aniqlandi: raqamli distraksiyalar (74% talaba), prokrastinatsiya (56%), vaqt tanqisligi (63%), stress va tashvish (48%), maqsadlarning noaniqligi (34%). Bu to'siqlar kompleks psixologik qo'llab-quvvatlashni talab qiladi.

Ushbu natijalar shuni ko'rsatadiki, ta'lim motivatsiyasi va o'zini o'zi boshqarish ko'p omilli, dinamik jarayonlardir. Ularning muvaffaqiyatli rivojlanishi talabanning shaxsiy xususiyatlari (o'z-o'ziga ishonch, metakognitiv xabardorlik), ta'lim muhiti va ijtimoiy-madaniy kontekstning kompleks o'zaro ta'siriga bog'liq.

Universitet talabalarida ta'lim motivatsiyasi va o'zini o'zi boshqarishni shakllantirishning psixologik mexanizmlari bo'yicha olib borilgan tadqiqot bir qator muhim xulosalar va amaliy tavsiyalar berdi. Tadqiqot natijalari ta'lim motivatsiyasi va o'zini o'zi boshqarish o'rtasida kuchli o'zaro bog'liqlik mavjudligini, ularning talabalarning akademik muvaffaqiyati va shaxsiy rivojlanishidagi muhim rolini tasdiqladi.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim motivatsiyasi va o'zini o'zi boshqarish universitet talabalarining akademik muvaffaqiyati va kelajak professional rivojlanishi uchun muhim psixologik resurslardir. Bu ko'nikmalarni maqsadli ravishda rivojlantirish, ta'lim jarayonini talaba-markazli tamoyillar asosida tashkil etish va kompleks psixologik qo'llab-quvvatlash tizimini yaratish zamonaviy oliy ta'limning ustuvor vazifalari hisoblanadi. Ushbu tadqiqot natijalaridan O'zbekiston oliy ta'lim tizimini takomillashtirish, talabalarning shaxsiy va professional o'sishini qo'llab-quvvatlash dasturlarini ishlab chiqishda foydalanish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Bandura A. Self-efficacy: The exercise of control. New York: W.H. Freeman and Company, 1997. 604 p.
2. Deci E.L., Ryan R.M. Self-determination theory: A macrotheory of human motivation, development, and health // *Canadian Psychology*. 2008. Vol. 49(3). P. 182-185.
3. Ibragimova G.S., Rakhimova D.A. Milliy qadriyatlarning talabalar motivatsiyasiga ta'siri // *O'zbekiston Pedagogika Jurnal*. 2022. №3. B. 45-52.
4. Karimova N.X. O'zini-o'zi tartibga solish va akademik yutuqlar o'rtasidagi bog'liqlik // *Psixologiya va Ta'lim*. 2023. №2. B. 78-86.
5. Salovey P., Mayer J.D. Emotional intelligence // *Imagination, Cognition and Personality*. 1990. Vol. 9(3). P. 185-211.
6. Tojiyev M.T., Alimova S.K. Maqsad orientatsiyasi va o'quv samaradorligi // *Zamonaviy Ta'lim Muammolari*. 2023. №1. B. 112-120.
7. Usmanov B.R. Ta'lim muhitining talabalar motivatsiyasiga psixologik ta'siri // *O'zbekiston Psixologiya Axborotnomasi*. 2022. №4. B. 34-41.
8. Zimmerman B.J. Attaining self-regulation: A social cognitive perspective // *Handbook of self-regulation*. San Diego: Academic Press, 2000. P. 13-39.
9. Pintrich P.R., De Groot E.V. Motivational and self-regulated learning components of classroom academic performance // *Journal of Educational Psychology*. 1990. Vol. 82(1). P. 33-40.
10. Ames C. Classrooms: Goals, structures, and student motivation // *Journal of Educational Psychology*. 1992. Vol. 84(3). P. 261-271.
11. Macan T.H., Shahani C., Dipboye R.L., Phillips A.P. College students' time management: Correlations with academic performance and stress // *Journal of Educational Psychology*. 1990. Vol. 82(4). P. 760-768.
12. Schunk D.H., Zimmerman B.J. Self-regulation and learning // *Handbook of psychology: Educational psychology*. New York: Wiley, 2003. Vol. 7. P. 59-78.